

ŞEYHÎ DİVANI'NDA ŞİİR ANLAYIŞI*

Orhan KAPLAN**

Özgür KIYÇAK***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, XV. yüzyıl klâsik Türk şiirinin önemli isimlerinden kabul edilen Şeyhî'nin kendi şiiri hakkında yaptığı tenkit, değerlendirme ve açıklamalardan hareketle şairin şiir anlayışını belirlemektir. Klâsik Türk şiirinin gelişimini sürdürdüğü, aruz başta olmak üzere teknik problemlerin büyük oranda aşıldığı bu yüzyılda, şairin kendi şiirini nasıl gördüğü, ona hangi anlamları yüklediği bu çerçevede önem taşımaktadır. Şeyhî, şiir için gerekli gördüğü temel şartlara, şiirle ilgili yaptığı benzetmelere, şiirlerinin belli başlı özelliklerine ve konularına divanında kısmen değinir. Sözelimi Şeyhî şiire, şiirin gönülden söylenmesi, gönlün tercümanı olması, dertleri dile getirmesi, güzelliği açıklaması, gönlündeki hüznü gidermesi, muhabbeti artırması, tevhit şarabını anlatması, gönle huzur vermesi, az-öz ve hayırlı olması, meclisi şevke getirmesi gibi bazı anlamlar yükler. Aynı zamanda şair iyi şiiri, helâl olan bir sihir, kıymetli bir inci, bal ve şeker gibi görür. Şeyhî'ye göre şiirde dedikoduya ve boş sözlere yer yoktur. Şiir, sevgilinin hayaliyle konuşmak için bir araçtır. Şiirde aşk, bahar, sevgilinin güzelliği ve güzellik unsurları vasfedilir. Sevgilinin vasıflarını anlatan şiir değer kazanır. Klâsik Türk şiirinin erken dönemlerinde söz söylemenin inceliklerine sahip öncü ve önemli bir şairin kendi şiiri hakkında dile getirdiği bu tarz düşünceler, Klâsik Türk şiiri poetikasının başlangıç evresini daha yakından görmek bakımından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şeyhî, poetika, şiir anlayışı, XV. yüzyıl klâsik Türk şiiri.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: okaplan@sakarya.edu.tr

*** Arş. Gör. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Anafartalar Eğitim Fakültesi, El-mek: kiycakozgur@gmail.com

PERCEPTION OF POETRY IN DIVAN OF ŞEYHÎ

ABSTRACT

The aim of this study is to determine poetry perception of Şeyhi who is accepted as one of the important names of 15th century classical Turkish poetry, from comments, evaluations and explanations he has made about his own poetry. In this century when classical Turkish poetry kept improving and technical problems, primarily aruz prosody is considerably overcome, it is quite important the way poet regards his poetry and the meanings he attributed. Şeyhi partly mentions basic conditions required as necessary for poetry, similes he has done for poetry, basic characteristics and subjects of his poem in his divan. For example Şeyhi attributes specific means to poetry; it should be read from soul, it should be the translator of soul, tell about the sorrows, explain beauties, remove sadness away from soul, improve affection, explain wine of unification, bring tranquility to soul, be short and sweet and favorable, bring enthusiasm to assembly. At the same time, the poet regards a good poem a permissible magic, a valuable pearl, honey and candy. According to Şeyhi, there is no room for rumor and empty words in poetry. Poet is a means for speaking with the imagination of beloved one. Love, spring, beauty of the beloved and beauty are described in the poetry. The poetry which describes qualification of the beloved one is valuable. These thoughts of important poet who has the kindness of making comments in the early period of Classical Turkish poetry are valuable in focusing on the beginning period of poetics of Classical Turkish poetry.

Key Words: Şeyhî, poetics, perception of poetry, XV. century classical Turkish poetry.

Giriş

XV. yüzyıl Klâsik Türk şiirinin önemli isimlerinden biri olan Şeyhî'nin doğum yeri Germiyan (Kütahya)'dır. Eğitim için İran'a gitmiş ve orada önemli hocalardan İslâmî ilimler, tıp, tasavvuf bilgileri edinmiştir. Tıpla yakından ilgilenen şair özellikle göz hekimliğinde derin bilgiye sahip olmuştur. Farsçaya olan hâkimiyeti ile İran edebiyatını yakından tanıma fırsatı bulan şairin sanat anlayışının şekillenmesinde bu durumun etkili olduğu söylenebilir. İran dönüşü Ankara'da Hacı Bayram Veli'ye intisap etmiş ve Şeyhî mahlasını almıştır. Ülkesine döndükten sonra II. Yakup Bey ile Osmanlı sultanlarından Emir Süleyman ve Çelebi Mehmed'in maiyetinde bulunmuş, onların hekimliklerini yapmıştır. Daha sonra II. Murad'ın da maiyetinde bulunan Şeyhî, 1431 yılında Kütahya'da ölmüş ve Dumlupınar'ın Çiftelipınar köyü yakınlarına gömülmüştür (Biltegin, 2010:80-81; İsen ve Kurnaz, 1990:11-21; Mengi, 2002:110; Şentürk ve Kartal, 2011:214-215; İsen ve Horata, 2009:75).

Tarlan (2004:59-61), Şeyhî'nin şiirlerinden hareketle hayatı, şahsiyeti ve muhiti hakkında bazı çıkarımlarda bulunmuştur. Buna göre Şeyhî, refah yüzü görmemiş; rint ve âşık bir şairdir. Söz söylemede kudretinden, şöhretinden emindir. Karşılaştığı adaletsizlikler yüzünden kötü bir zamanda yaşadığını düşünmektedir. Kadıların rüşvet alması, mescit vakıflarına ehemmiyet verilmemesi, yetim malının helâl sayılması gibi dönemindeki bazı uygulamalardan şair büyük rahatsızlık duymaktadır. Timurtaş (1997:421) muhitinden ve devrinden şikâyet eden Şeyhî'nin bu

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

şikâyetlerinin üç nokta etrafında toplandığını belirtmektedir. Birincisi, sanatının anlaşılması, ikincisi hasetçiler ve rakipleri, üçüncüsü kendisini takdir etmedikleri için refah içinde yaşayamaması.

Döneminde kıymetinin bilinmemesi ve sahip olduğu liyakati ile hak ettiği değeri görmemesi de şairi derinden üzen hususlardandır. Zamanın kötülüğü, değerinin bilinmemesi, sosyal çarpıklıklar ve adaletsizlik klâsik Türk şiirinin genel temaları olmakla beraber, padişahın gözünü tedavi ettikten sonra karşılığında kendisine birçok hediyeyle birlikte “Tokuzlu” köyünün tımarı verilen; ancak bu gelirden köylüler tarafından mahrum bırakılan Şeyhî'nin bizzat hayatında bu sorunları tecrübe ettiği görülmektedir. Bu doğrultuda yazmış olduğu “Hârname” adlı eseri hiciv edebiyatının başarılı örneklerinden biri sayılmaktadır (bkz. Hârname, Şeyhî, [Haz. Mehmet Özdemir, 2011])

Tarlan'a göre Şeyhî'nin felsefesi Müslümanlık esasına, kısmen de tasavvuf anlayışına dayanmaktadır. Tasavvuf vadisinde az da olsa serbest tefekküre yükselebilen Şeyhî'nin eserlerinde verdiği mesajlar şu şekilde özetlenebilir: “Dünyanın nakşına aldanmamalıdır. En ziyade ikbale mazhar olanlar nihayet mahvolup gitmişlerdir. Dünyada mücerret olan yani fani zevklere kıymet vermeyen insan bahtiyardır. Bu faniliğin arkasında ebedî olan ilâhî varlığa inanmalı; iradesini kâinatın umumi ahengine uydurmalıdır. İnsan kendisinde tecelli eden ilâhî hakikat nokta-i nazarından en büyük kıymeti temsil eder. Her iş mukadderdir. Bununla beraber Allah'ın emirlerini tamamı ile yerine getirmeli ve şükretmelidir. Hayat fanidir. Saadet ve gençlik de fanidir. Ecel bir gün her şeyi mahvedecektir. Binaenaleyh hayatı zevk ve safa ile geçirmelidir. Mazi geçmiştir. Gelecek malum değildir. Hâli hoş geçirmekten daha akılcasına bir hareket yoktur. Zevk ve safa mevsimi bahardır. Bu mevsimde fırsatı kaçırmamalıdır. Eğer bu zevk ve safa bir günah ise Allah onu affeder. O kerimdir. Aşk ile geçmeyen ömür hebâ olmuş demektir (Tarlan, 2004:57-58)”. Timurtaş da Şeyhî'nin şiirlerinden hareketle şairin hayat felsefesi ve dünya görüşünü belirler. Buna göre: “Dünya ve bu âlemler fânidir. Ecel bir gün her şeyi mahvedecektir. Hiçbir şeyin bekası yoktur. Dünyadaki varlıklara aldanmamalıyız. Bunların hiçbir değeri ve ehemmiyeti yoktur, hepsi fani nakışlardan ibarettir. Bu birkaç günlük hayatın, sonu bir hiç olan zevklerine ve ihtiraslarına kapılmamak gerekir. Bunları nasıl olsa bırakıp gideceğiz. Mal ve mülk toplamakta hiçbir fayda mevcut değildir. Kanaatkâr ve cömert olmak, kimseye zulüm eylememek gerektir. Çünkü her şey gelip geçicidir. Bu fâniliğin arkasında ebedî olan ilâhî varlığa inanmalıdır. Asıl saadet bundadır (Timurtaş, 1997:418)”. Şeyhî'nin üzerinde durduğu bu konular, mutasavvıf kişiliğinin eserlerine yansıdığını, dinî ve ahlakî konularda belli bir olgunluğa sahip olduğunu, sosyal hayattaki düzensizliklere kayıtsız kalmadığını, iç çatışma içinde olan bireyin huzuru nasıl yakalayacağına dair kendi tecrübelerini yansıtmaya çalıştığını göstermektedir.

Her ne kadar döneminde kıymeti bilinmese de tezkire yazarları ve araştırmacılar tarafından şair hakkında olumlu eleştiriler yapılmıştır. Kaynaklar, Şeyhî'nin XV. yüzyıl klâsik Türk şiirinin en önemli şahsiyetlerinden biri olduğunda birleşmektedir. Latîfî, “husûs-ı şi'rde şu'arâ-yı pişînün pişvâsı ve nuzemâ-i mütekaddîmünün muktedâsıdır (Canım, 2000:338).” diyerek, Şeyhî'nin şiir hususunda kendisine uyulan, önde giden bir şair olduğunu önceki şairlerden de daha iyi olduğunu belirtmektedir. Gelibolulu Âlî, Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire kısmında Şeyhî'yi dönemin Türkçe yazılan şiirlerine bazı eleştiriler getirerek anlatmaya başlar. Şiirde önce orijinal bir mana ardından güzel bir söyleyişi ve edâyı zorunlu gören Âlî, tevriye, isitiâre ve ihâm gibi sanatlarla sözün güzelleştirildiğini belirtir. Âlî'ye göre belâgat unsurlarının olmadığı, sevgilinin anlatımında nezâketten ve zerâfetten uzak kalındığı böyle bir dönemde Şeyhî, belâgatı ve fesâhati iyi bilmektedir ayrıca “asrının ser-âmedi ve zamânenün emîrû'l-keâm-ı müeyyedidir (İsen, 1994:112).” Şairin Divanı'nı tetkik eden Tarlan'a göre Şeyhî, divan edebiyatını aşağı yukarı bütün hududıyla kendisinde tebellür ettiren ilk sanatkârdır. “Kendisinden evvel gelenler, onun derecesinde kuvvetli bir zekâ ve hassasiyetle, incelikle bu hatları bize göstermiyorlar. Ahmedî dahi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Şeyhî kadar derli toplu, onun kadar ince ve “havas”a mütemâyil değildir. Eskiler ona “pîşterîn-i şu’arâ-yı Rûm (Kafzâde Tezkiresi) şeyhü’ş-şu’arâ” unvanlarını bir sebebe mebni vermişlerdir (Tarlan, 2004:63).’

Klâsik Türk şiirinin dil ve üslûp bakımından olgun bir görünüm kazanmasında Şeyhî’nin önemli bir yeri vardır. “Ona gelinceye kadar sade ve basit bir dil ve üslûp özelliği gösteren Türkçe, Dehhânî, Ahmedî, Ahmed-i Dâî gibi şairler elinde belli bir üslûp özelliği kazanmaya başlamışsa da hâlâ erken dönemin hususiyetlerini yansıtmaktadır. Daha çok folklorik üslûp olarak adlandırılacak olan bu üslûptan bedîî üslûba geçişin ilk örneklerine Şeyhî’de tesadüf edilebilir.... Nesimî hariç tutulacak olursa Şeyhî, divan edebiyatını ana çizgileriyle gösteren ilk şairdir denebilir (İsen ve Horata, 2009:76).” Mengi (2002:112), şairin tasavvufu ilgilenmiş olmasına rağmen mutasavvıf bir şair olmadığını, ancak şiirlerinde, özellikle gazellerinde tasavvufun düşünce ve mazmunlarından büyük ölçüde faydalandığını, öte yandan gerek Divan’ında yer alan manzumeleri, gerekse mesnevileri aracılığı ile zaman zaman lirizmin güzel örneklerini verdiğini, Anadolu sahası dindışı edebiyatının kurulmasında önemli rol oynadığını, özellikle duygu derinliğiyle dikkat çeken şiirleriyle ün kazandığını belirtmiştir.

Şeyhî’nin şiirlerinde kullandığı vezinlere dikkat çeken Şentürk ve Kartal’ın, şair hakkındaki değerlendirmeleri ise şu şekildedir: “Onun en çok kullandığı vezin “mef”ûlü fâilâtü mefâilü fâilün” gibi karışık vezinlerdir. Şairin bu tercihi, özellikle devri dikkate alındığında ayrı bir önem kazanmaktadır. Zira bu devirlerde daha çok basit vezinlere rağbet edilmektedir. Şairin monotonluktan uzak vezinleri seçmesi, onun âhenk yönünden de ince bir zevke sahip olduğunu göstermektedir. Bu aynı zamanda dilin imkânlarını sonuna kadar zorlamayı göze almak demektir (Şentürk ve Kartal, 2011:214).’

Şairin sanatı hakkında yapılan değerlendirmelerde, Şeyhî’nin klâsik Türk şiirinin erken dönemlerinde söz söylemenin inceliklerine sahip öncü ve önemli bir şair olduğu, sanatının belli bir olgunluğa ulaştığı yönünde fikir birliği vardır. Böyle bir şairin şiir hakkında düşündükleri, şiire yüklediği sorumluluklar, şiirini nasıl gördüğü ve tanımladığı üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Poetika Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Poetikaya Dair

Sanat eserlerinin felsefî temeli olan poetika terimi, ilk defa Aristo tarafından kullanılmıştır. Aslı Yunanca olan bu kelime şiir sanatını karşılayan bir anlamla dilimize geçmiş olmakla beraber sanatsal yaratmayı izah manasını taşımaktadır (bkz. Karaca, 2005: 31). Poetika başlangıçtan günümüze değişik anlamlarda kullanılmıştır. Aristo’nun kullandığı ilk anlamıyla poetika “estetik” manasını ihtiva eden geniş bir anlama sahiptir. Yunanca kökenli bu sözcük tüm batı dillerinde yaratmak manasında kullanılan poiesin fiiline bağlı bir sıfattır (bkz. Sumer, 1996:36). Aristo’dan günümüze kadar gelen ve şairlerin şiir sanatlarını ele alan bir edebî kavram olan poetika (Erkal, 2009:11), herhangi bir şairin şiir sanatı hakkındaki derli toplu görüş, anlayış ve fikirleri ihtiva eden yazı veya eserine denilmektedir (Çetişli, 2004: 79).

Kimi sanat ekollerinin poetikaları yazılı olarak ortaya konmuş ya da beyan edilmiştir. Kimisinde ise böyle bir zaruriyete bile ihtiyaç duyulmamıştır. Macit (1999:52), divan edebiyatının kuramsal çerçevesine ilişkin bilgileri, özellikle Farsça örneklerinden esinlenerek hazırlanan belâgat kitaplarında, Türkçe divan dibâcelerinde ve şair tezkirelerinin mukaddimelerinde görüldüğüne dikkat çekmektedir. Kaplan (2007:455) divan şairlerinin genellikle kasidelerinin fahriyelerinde ilgi düşürerek şairlik yetenekleriyle övündüğünü, bu şairane övünmenin yanında şiirle ilgili düşüncelerini de açıklama fırsatı bulduğunu, zaman zaman gazellerde de şiir anlayışlarını sergilediklerini belirtir. Bir şiir geleneği olan klâsik Türk şiirinde poetikanın varlığı tartışmalı bir konu olmakla birlikte divan şiirinin teorik boyutu hakkında kısmî malumat içeren bu eserlerin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

modern anlamda bir poetikanın yerini tuttuğu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Mengi (2010:8) eskilerin, şiirin yapısına, daha doğrusu bu yapıyı tanıtıcı teori ve terminolojiye yer veren eserlere günümüzdeki kadar ihtiyaç duymadıklarını ya da başka nedenlerle bu tür eserler vermediklerini düşünmektedir. Ayrıca bu türden eserler yazılmış olsa bile; geçmişte yazılanların bize ulaşamamasını da muhtemel görmektedir. Divan şairleri zaman zaman sanata dair fikirlerini gene sanatsal bir ifade ile doğrudan şiirleri içerisinde dile getirmişlerdir. Poetikaya dair söylemlerin oldukça sınırlı kaldığı klâsik Türk şiir geleneğinde, şairlerin kendi şiirlerinde, sanatlarına dair yaptığı çeşitli değerlendirmeler önem arz etmektedir. Klâsik Türk şairlerinin şiir anlayışlarını tespiti yönelik yapılan çalışmalar da genellikle şiirlerden hareketle ortaya konulmaktadır. Bu durum klâsik şiir için zorunlu olmakla birlikte Yetiş'in edebiyat kaidelerinin ortaya çıkışına dair yaptığı şu değerlendirme bu anlamda dikkat çekicidir: "Muhakkak ki gramerden önce edebî eserler vardı; dolayısıyla edebiyat kaideleri de bunlardan çıkardı. Bazı edebiyat akımlarının ve mekteplerinin önceden ortaya konmuş beyannameleri, bunlardan açıklanmış prensipleri ise, nazariyeyi ifade ederler. Yazarlar, şairler bu ölçüler çerçevesinde eser meydana getirirler. Fakat genel edebî kaideler, edebî sanatlar önceden yazılmış metinlerden çıkarılırlar. Bunun dünya edebiyatlarında olduğu gibi, bizim edebiyatımızda da örnekleri vardır. Edebiyatın, güzel konuşmanın tarihi, daha eskilere gitmesine rağmen, bugün bilinen ilk rhêtorique kitabı Aristoteles'indir. Arapların bu alandaki eserleri İslâmiyet'ten çok sonraları iken (IX ve XI. asır), İslâm'dan önce gelişmiş kudretli bir Arap şiir ve hitabetinin bulunduğunu biliyoruz (Yetiş, 2006:222)." Yetiş'in edebiyat kaidelerinin ortaya çıkışına dair bu düşüncelerini poetika için de düşünmek mümkündür. Sanatsal bir ürün meydana getirme gayesinde olan bir şairin eserini oluşturmada önce şiirin bizzat kendisiyle ilgili düşüncelerinin olmadığını düşünmek oldukça zordur. Bu düşüncelerin neler olduğuna yine şairin eserlerinin satır aralarında gizlenen ipuçlarından ulaşılabilecektir.

Klâsik Türk şiirinde poetikanın olup olmadığı noktasında çeşitli görüşler dile getirilmekle birlikte, her araştırmacı konuya farklı bir yönden temas etmektedir. Sözgelimi Tanpınar, klâsik Türk şiirinde, modern anlamda bir poetikanın olmamasını talihsizlik olarak görmektedir: "Eski şiirin paradoksal tarafı, son derecede kelimeci olmasına ve baştan aşağı kelime zevkinin idare etmesine rağmen hakikî dil zevkine bir türlü varamamasıdır. Bu yarı yolda kalışın bir sebebi Türkçenin mazbut bir lügatinin yapılmayışı ise, öbür sebeplerinden biri de şüphesiz şiirimizin üzerinde vuzuhla konuşan eserlerin yokluğudur (Tanpınar, 2006:21/22)." Hollbrook (2012:36) divan şiirinin bir poetikasının olmayışına eleştirel yaklaşmakta ve birincil kaynaklara ulaşarak yargıların somut düzlemde verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Mahmut Erol Kılıç "Sûfî ve Şiir" adlı eserinde -mutasavvıf olsun ya da olmasın- şiir, söz, vezin, âhenk, varlık vb. kavramlar üzerinde şairlerin fikirlerinin söylem düzlemini irdelemekte ve sûfilik zaviyesinden tasavvufî şiirin poetikasını ortaya koymaya çalışmaktadır. Kılıç bu hususta şunları söylemektedir: "Düşünce ve edebiyat tarihinde üzerinde en fazla fikir geliştirilmiş kavramlardan birisinin şiir olduğu mâlûmdur. Diniyât, hikemiyât, edebiyat ana sahalarının hepsi de şiirle bir şekilde alâkadar oldukları için onu tanımlamaya çalışmışlardır. Bu sahaların alt dallarına inildiği zaman ise her dinî mezhebin, her felsefî ekolün ve her edebî akımın kendi anlayışı doğrultusunda bir şiir tarifi yaptığını görürüz. Hatta özellikle edebiyat disiplini içerisinde zaman zaman her şairin kendine göre bir tarif yaptığını gören okuyucunun kafası iyice karışır. Bir bakıma bunun böyle olması çok tabîdir. Zira her şair durduğu yere göre bir tarif getirmektedir. Zira subjektif yaklaşımların bu tür konularda ayırıcı bir önemi vardır ve objektivizmin sujeyi öldürmesine edebiyat ve sanatta asla izin verilmez. Kişiyi düşen görev durduğu yeri belirlemesidir. Sonra her şey birer birer yerli yerine oturacaktır (Kılıç: 2012: 10/11)."

M.Fatih Köksal "Divan Şiiri ve Poetikaya Dair Bazı Düşünceler" adlı makalesinde "Divan şairinin poetikası yoktur/olmaz" görüşünü kısmen doğruluk payı olan ama eksik bir tespit olarak

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 6 Spring 2014

görmektedir. Köksal’a (2012:46) göre Divan şiirini/şairini tek bir kişi/şiir anlayışı gibi düşünerek “divan şiirinin poetikası” gibi genellemeler yapmak da doğru değildir. Elbette divan şiirinin genel çerçevesi çizilebilir bir sanat anlayışı mevcuttur. Ama bunu poetika olarak değerlendirmek hakşinaslık olmaz. Divan şairlerinin şiirle ilgili her değerlendirmesini zorlama usullerle, şairin bir kavram olarak hiç tanımadığı bir alan olan poetikası olarak takdim etmek de yanlıştır. Necâfî Bey’in şiir anlayışını inceleyen Kaya (2012:217-218), klâsik Türk şiirinin poetikasının bir bütün halinde belirlenmesi için atılması gereken ilk adım olarak, öncelikle ve en azından belli başlı şairlerin şiirlerinde yer verdikleri tüm poetik unsur ve malzemelerin ayrıntılı bir şekilde belirlenmesini, bireysel olarak şiirden ve şairden ne anladıklarının ortaya konulmasını gerekli görür. Böylece bir yandan klâsik Türk şiirinin mevcut poetik malzemesinin, özellikle de şiir için yapılan tanım ve teşbihler başta olmak üzere, tenkit terminolojisinin ve anlayışının farklı boyutlarının önemli ölçüde tespiti, ardından da bunların hem klâsik hem de modern yöntemlerle ele alınmalarına zemin hazırlanmış olacaktır. Öztoprak’a (2005:135) göre klâsik Türk edebiyatının şiir, şair ve edebiyat görüşlerini içeren çok az sayıda çalışma olduğunu dolayısıyla öncelikle şairlerin görüşleri araştırılmalı ve daha sonra onları birleştirmek suretiyle bütünüyle klâsik Türk şiirinin poetikası ortaya konulmalıdır.

Gelişme aşamasında olan bir şiir geleneğinin erken dönem ürünlerinde poetikaya dair bazı ipuçlarının elde edilmesi, sonraki yüzyıllardaki yansımalarını görebilme adına önem taşımaktadır. Özellikle poetikası olduğu düşünülen Fuzûlî, Nef’î ve Şeyh Gâlib gibi büyük şairlerin kadim mirasa nasıl yön verdiklerinin daha rahat görülebilmesi, şairler arasındaki şiir anlayışlarındaki ortak ve farklı yönlerin ortaya çıkarılabilmesi, klâsik Türk şiirinin genel poetikasını tespit çalışmalarına yardımcı olabilmesi adına bu çalışma düşünülmüştür. Söz sahibi büyük şairlerin geleneğin şekillenmesine yönlendirici bir birikim bıraktığı düşünüldüğünde Şeyhî’nin kendi şiir hakkında yaptığı değerlendirmeler bu anlamda önem kazanmaktadır.*

Şeyhî’nin Şiir Anlayışına Giriş

Şiir üzerine düşündüklerini eserlerinde bir şekilde dile getiren şair, özellikle Husrev ve Şirin mesnevisinde ayrıntılı açıklamalarda bulunmuştur. “Gazel üstat bir mimarın beş on beyit (ev)in kapı ve duvarlarını süslemesine benzer. Mesnevî bir şehir bina etmek ve onun içini, dışını mamur bir hâle koymaktır. Şiirde bir “mağz” yani mana, esaslı bir fikir, tatlı bir nükte olmalı; insan onu okurken düşünmeli. Söz bir incidir ki akıl dalgıcı onu can denizinden çıkarır ve böyle hâlis bir cevher çalışmakla ele geçer. Edebî bir eser meydana getirebilmek için hikmet, şer’ ve belâgat lazımdır (Tarlan, 2004:200)” “Sebeb-i nazm-ı kitâb” yani eserin yazılış sebebi bölümünde de can hâtifi ile Şeyhî arasında geçen diyalog, şairin şiir anlayışına dair bazı bilgiler vermektedir. Kurguya göre can hâtifi Şeyhî’ye âlemde adı yaşayan kimsenin ölmeyeceğini söyleyerek malı mülkü olmasa da gönlündeki cevherleri saçmasını ve bir eser koymasını ister. Şeyhî cevaben iyi bir eser koymak için hikmet, şeriat, belâgat, karın tokluğu, sağlık, emniyet ve feragat gerektiğini; bunlar bulunmaz ve gönül, huzur içinde olmazsa eser yazılmayacağını belirtir. Hâtif, Şeyhî’nin bu bahanelerini evham ve sakat bir düşünce olarak niteler. Ondan hayali ve şüpheli bırakmasını, gerçek ve hak sözünü esas almasını, ebedî ad bırakmak istiyorsa söze (şiire) çalışmasını ister. Çevresinde sözden anlayanlar bulunmasa da sözün kanatlı olduğunu ve uçup ehlini bulacağını söyler (bkz. Timurtaş, 1997:452-453). Bu diyaloglar geleneğin divan şairlerine öğrettiği klâsik söylemleri hatırlatmakla birlikte sanatsal bir ürünün bâkî kalacağına yönelik şairin düşüncelerini de ortaya koymaktadır.

* Bu çalışmada Mustafa İsen ile Cemal Kurnaz’ın birlikte hazırladığı Şeyhî Divanı’ndan yararlanılmıştır. (Akçağ Yayınları, Ankara:1990). Çalışmada geçen kısaltmalar, “K” kaside, “G” gazel, “Trkb” terkeb-i bend, “M” müstezatı karşılamaktadır. Örneğin (G. 5/4) şeklindeki bir künyede kısaltmadan sonra verilen şiir, taksim işaretinden sonra verilen beyit numarasını, (Trkb.3-V/6) şeklindeki bir künyede ise ilk rakam şiir numarasını, Romen rakamı bent, son rakam ise mısra numarasını vermektedir.

Şiirin mâhiyeti hakkında Şeyhî'nin Divanı'nda da zaman zaman fikirler beyân edilmiştir. Şeyhî Divanı'nı tetkik eden Ali Nihad Tarlan kitabın sanat telakkisi bölümünde konuyla ilgili bazı beyitlere yer vermiş ve şairin sanat anlayışı hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Tarlan'ın (2004:200-201) tespit ettiği beyitlerden hareketle Şeyhî ma'ânî, beyân, bedî ve fesahati iyi bilmektedir. Şair, şiirlerini bazen kuru bir söz olarak görür ve onları yakmak ister. Padişah'tan bir şeyler isteyeceği zaman ise mâlik olduğu yegâne şey şiirdir. Şairlik yeteneğine güveni tamdır ve şiirleriyle teselli bulur. Şiiri, içinde tevhit şarabı olan bir kadehtir ve Şeyhî onu zülâl suyundan daha saf olarak sunar. Tarlan'ın bu tespitlerinden başka Şeyhî'nin şiir anlayışına dair bazı fikirleri Divanı'nda görmek mümkündür. Bu düşünceler, şiirlerinin belli başlı özellikleri, şiirleriyle ilgili benzetmeler ve şiirlerinin belli başlı konuları olarak üç başlık altında toplanabilir.

A. Şiirlerinin Belli Başlı Özellikleri

1. Şiir gönülden söylenmeli, gönlün tercümanı olmalıdır.

Şiir sanatında güzel sesi, zihni bir emek harcayarak arayan şairler daha önce söylenmemiş, duyulmamış, büyü sesin peşinde iz sürerler. Bu öyle bir ses olmalıdır ki cihanı doldurmalı, insanları etkilemeli ve Sûr'a üflenme etkisini gösterebilmelidir. Bâkî'nin;

Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal

Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş (Bâkî Divanı, G.218/3, s.172)

beytinde ifade edildiği gibi insanları mest eden bir söz ebedi olarak bu kubbede yankılanacaktır. Klâsik Türk şairlerinin şiirlerindeki ses değerleri, ahenk ve kulağa hoş gelen tınıları vurgulama gayesiyle sesinin güzelliğiyle nâm salmış olan Dâvud peygamberi sıklıkla andıkları görülür. Söz söylemesini bilen ve sözden anlayanlar, sesin kıymetini ve etkisini bilirler. Şiirinin ses değeri, Dâvud Peygamber'in sesi gibi insanları büyülemeli ve kendinden geçirmelidir. Şeyhî, söz ehli olanların Dâvud peygamberi kendilerine rehber kıldıklarını, ses anlamında onun nağmelerini duyurmaya ve hissettirmeye çalıştıklarını söylemektedir. "Sözün var ise Zebûr'undan ezber et" sözüyle de şairlerin gönlüne ilhâm edilenleri olduğu gibi yansıtması, taklitten uzak bir şekilde gönüllerine tecelli eden samimi duyguları ifade etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır:

Her bir söz ehli nağme-i Dâvûdu sâz eder

Sözün var ise Şeyhî Zebûrundan ezber et (G.9/7, s.105)

Gönülden geçen duyguların karşıya yansıtılmasının sayısız şekilleri vardır. Bunlar arasında duygu transferinin etkili bir şekilde gerçekleşmesini sağlayan konuşmanın ayrı bir yeri vardır. Sözün en olgun hallerinden biri olan şiirsel söylem ise bu anlamda kalpten geçenlerin ifadesinde etkili bir araçtır. Şairler söz söylemedeki kabiliyetleri ile çoğu zaman ortak duygu ve vicdanın sesi olurlar. Şeyhî, nasıl ki doğruluk hükmüne akıl delili yeterli ise kalbin konuşmasına da dilin tercüman olarak yeteceğini düşünmektedir:

Nice ki şer'-i sıdkına burhân-ı akl bes

Nice ki kalb nutkuna dil tercemân yeter (Trkb.2-V/21-22, s.82)

2. Şiir belli bir olgunluğa sahip olmalı ve şiirden anlayanlar tarafından değerli görülmelidir.

Bir şair için şiir sanatında ulaşılması gereken hedeflerden biri belâğatin önemli bir şubesi olan fesahat sahibi olmaktır. Fesâhat sahibi olmakla güzel, düzgün ve açık konuşan, iyi söz söyleme kabiliyetinde olan fasihlerin aynı zamanda dilin inceliklerine vakıf olan kişiler olarak da görmek mümkündür. Böyle kişilerin onayını almak ise bir şair için oldukça önemlidir. Şeyhî'nin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

şiiirini görünce divanlarının düzenini bozan fasihler, Şeyhî'nin söz söyleme kudreti karşısında şairin adını divanlarının en başına yazmışlardır:

Şeyhî nazmının kemâli gayretinden her fasîh

Bozdu dîvânın nizâmı cümle ser-defterdedir (G.36/7, s.132)

3. Şiir dertleri dile getirmelidir.

Bireyin yaşam tecrübesini artıran, ona belli bir olgunluk kazandıran, türlü şekillerde belirip tasa, keder ve kaygı oluşturan dertler, şairlerin üzerinde ısrarla durdukları konulardan biridir. Bütün insanların ortak bir duygusu olması ve bu duyguların insan psikolojisi üzerinde derin izler bırakması yönüyle dertler, her devirde en fazla dile getirilen konulardan olmuştur. Hatta bazı şairler derdi, şiirinin temel konusu haline getirmişlerdir. Doğan (2009:27) Fuzûlî'nin poetikasında şairin derdi nasıl gördüğünü şu şekilde ifade etmektedir. “Şiirin asıl sermayesi derttir; gönlünde ızdırıp, dert bulunmayan, ciğeri yaralı olmayan insanların şiiri tat ve zevkten uzak olur. Şiiri etkili kılan, ızdırıp ve derttir.” Şeyhî de aşk derdi ile inlediğini ve bunu da saz ve söz ile yaptığını belirtmektedir. Nitekim aşk ehli bu konuda şairi dikkatli olması yönünde uyarmıştır:

Sâz u söz ile inlesem ne aceb

Aşk ehli verdi gûşmâl ey dost (G.11/6, s.107)

4. Şiir ilâhî güzelliği açıklamalıdır.

İslâmî düşünce geleneğinde üzerinde durulan önemli kavramlardan biri de güzelliştir. Çağrıcı (1998:516), Hz. Peygamber'in, “Allah güzeldir ve güzelliği sever (Müslim, İmân, 147)” sözünden de faydalanan İslâm düşünürlerinin güzelliği Allah'ın niteliklerinden biri olarak gösterdiklerine dikkat çekmektedir. Tanımı, algılanışı daha çok dinî referanslar çerçevesinde olmakla birlikte özellikle tasavvufun güzellik kavramını farklı bir düzleme taşıdığı görülmektedir. İslâm sanatının fikri temellerini de bu güzellik algısından okumak mümkündür. Bütün aşkların temeli ve sebebi olarak güzelliği gören İbnü'l-Arabî'ye (2003:34) göre şairler bütün sözlerini yaratıklar üzerine harcar ve Allah'ın hakikatini tam anlamıyla bilemezler. Ârifler ise duydukları her şiirde, her bilmede (lügaz), her methiyede ve her gazelde (tegazzül), şekillerin ve suretlerin perdesi arkasından sadece O'nu görürler. Ayvazoğlu'na (2000:148) göre Müslüman sanatkarlar, güzellik deyince mutlak güzelliğin görünen âlemdeki içkinliğini anlarlar. Meselâ gülün güzelliği, Allah'ın cemâl sıfatının ondaki görünüşüdür (tecellî). “Ben gizli bir hazine idim” diye başlayan kutsî hadis, sûfilerin zihninde başlı başına bir estetik teorisi haline gelmiştir. Buna göre Allah'ın bilinmeyi istemesi aşktır; aşkla kendini beğenen Allah'ın güzelliği bütün güzellik türlerinin kaynağıdır. “Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin ifadesiyle güzel (cemîl) olan Allah âlemi kendi sûreti üzere yarattığı için âlem bütünüyle güzeldir. Âlem ilâhî güzellikleri yansıtan bir ayna olduğundan İbnü'l-Arabî âlemi ve ondaki güzelliği sevmeye lâyık bulur. Güzeli olduğu için Allah'ı sevenin âlemi de sevmesi, aynı şekilde güzel olan âlemi sevenin de Allah'ı sevmesi gerektiğine işaret eder (el-Fütûhât, IV, 346 akt. Uludağ, 1993:296).” Uludağ'a göre mutasavvıfların nazarında bütün ayrıntıları ve türleriyle âlem, mutlak olarak ilâhî bir güzelliğe sahiptir. Başka bir ifadeyle âlemdeki güzellik ilâhî güzelliğin yansımalarından ibarettir. Mutasavvıf bir şair olan Şeyhî'nin de güzellik algısının dile getirilen bu düşünceler ekseninde olduğu söylenebilir:

Şeyhî uzatma kıssayı âlemde söz öküş

Maksûd hüsnü şerhi kalanı bahânedir (G.40/7, s.136)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Şeyhî'ye göre bütün yazılanlar da güzelliği güzel bir şekilde açıklamaktan ibarettir. Şiir de güzelliği anlatmak için bir bahanedir, bunun dışında kalanlar sözü uzatmaktan ibarettir. Aynı şekilde şiirde Hz. Hüseyin'in lütfu ve Hz. Hasan'ın ahlâkına sahip olan güzellik sahipleri tüm âşıklara şerh edilmeli, vasıfları ayrıntılı bir şekilde açıklanmalıdır:

Şeyhî kamu uşşâka şerh eyle bu hüsn issin

Kim lutf-ı Hüseyinîdir hulk-ı Hasen olmuşdur (G.27/7, s.123)

5. Şiir, meclisi şevke getirmeli, muhabbeti artırmalıdır.

Duygu ve heyecanlarının dışavurumları en güzel şekilde, uygun ortam ve zamanda gerçekleşir. Bir şekilde bastırılmış duygular kişinin metafizik gerilimini artırırken ruhsal ve zihinsel yönden baskı oluşturur. Diğer taraftan potansiyel olarak insanlarda var olan fakat üstü örtülmüş ve unutulmaya yüz tutmuş duygular farklı araçlarla ortaya çıkarılır. Gerilim oluşturan enerjinin dışa aktarımında ve bastırılmış, unutulmuş, duyguların ortaya çıkarılmasında sanatın önemli bir işlevi vardır. Aristo bunun için insan ruhundaki gerilimleri boşaltma, ferahlatma veya temizleme anlamına gelen “catharsis” terimini kullanmaktadır. Genç'e (2007:30) göre bir trajedi seyircisi, bir roman okuyucusu, empati yaparak içindeki gerilimi boşaltır, bencillik, hırs ve ihtiraslarının elinden kurtulur, sükûnet hali ile kendisinde estetik bir zevk uyanır. Sevgilinin merkeze alındığı divan şiir geleneğinde de şairler gazelleriyle sohbeti üst düzeye çıkaran kişilerdir. Şeyhî, sevgilinin bulunduğu bir meclis ortamında insanların duygularına tercüman olacak sözler söylemesini, şiiriyle mecliste ideal ortamı oluşturmasını, sözleri ile meclistikileri şevke getirecek ve muhabbeti artıracak özellikte olmasını istemektedir:

Sâzını mutrib düzet Şeyhî sözün âgâz kıl

Sohbeti germ et ki ol lutf ıssı sultân bundadır (G.39/7, s.135)

6. Şiirde dedikoduya ve boş sözlere yer yoktur.

Bir olayı anlamak, derinlemesine nüfuz etmek, temellendirmek ve hakikatini ortaya çıkarmak kulaktan dolma bilgilerin ötesinde kaynağın başına giderek, olaya bizzat şahit olarak, araştırarak veya emek sarf ederek öğrenmeye çalışmaya bağlıdır. Aksi takdirde kulaktan dolma bilgilerle tahrif edilmiş, aslı bozulmuş, güvenilirliğini kaybetmiş bir bilgi kirliliği oluşur. Zihinlerin bulanıklaşması, tereddütleri beraberinde getirir bu da açık ve şeffaf bir ortamın insicamını bozar. Şeyhî, bir işin özünü anlamak için dedikodudan uzak kalınması gerektiğini ve bunu da kendine şiar edindiğini belirtmektedir. Şiir, başkalarının sözlerini alıp satmakla ve boş sözlerle yapılacak iş değildir:

Çü kıl u kâlile Şeyhî şu'ûr olmaz imiş

Bu şi'r-i şi'rimi pes nice bir şi'âr ederim (G.118/7, s.214)

7. Şiir gönüldeki hüznü gidermeli ve gönle huzur vermelidir.

Sanatın önemli bir işlevi de kişide arınmayı ve yücelmeyi gerçekleştirmesidir. “Aristo'ya göre bu öyle bir heyecandır ki zaten dışarı çıkması gereken bir şeydir. Sanki bir şişeye konulmuştur, şiirin verdiği heyecanla dışarı çıkar. Onun için hiçbir tehlikesi yoktur, hatta insan ruhu için sağlıklıdır; çünkü şiir duygulara düzen getirir. Oyuncu, şiirin verdiği duyguları düzenler; zaten sanat bu duyguları ve duyulan heyecanı ölçüye ve denetime alan bir araçtır (Nutku, 2001:50).” Şairin gönlünden dökülenler, değeri nispetinde hem kendinde hem de bu sözü duyanlar

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

arasında bir rahatlama uyandırır. Bu sözler, ahlâka ve hakikate faydalı olan, herkesin bilmediği sırları ortaya çıkaran, mevcudatın hakikatine dair izler taşıyan, ilim, adalet yüklü, akla, söze ve harekete uygun yani hikmeti ifade eden sözlerdir. Şeyhî, bunun farkındadır ve hikmet ifade eden güzel sözleri gönüllere huzur verir, dertleri siler ve hüznü dolu gönüllere su serper:

Şi'rinde lutf ola mı gönül kim hazîn ola

Yaz deftere bu şi'ri kim hikmet hemîn ola (G.157/1, s.253)

Şeyhî kendi şiiri hakkında yaptığı bir diğer değerlendirmede ise sabah rüzgârıyla beraber başka diyarlara gönül huzuru dağıttığını ifade etmiştir. Öyle ki onun şiirleri Rûm ilinden Erzincan'a can, âdeta hayat iksiri iletir:

Şeyhî'nin nazmıyla bâd-ı sabâ

Rûm elinden iltür Erzincân'a cân (G.129/7, s.225)

8. Şiir tevhit şarabını anlatmalıdır.

Canlıların yaşamında hayatî öneme sahip olan su, temizliğin ve saflığın sembolü olarak kabul edilir. Yeryüzündeki hareketleri ve döngüsü ile yaşamın devamını sağlar. Bütün saflığı ve temizliği ile arınmanın ve yenilenmenin adı olmuştur. Şarap ise verdiği sarhoşluk ile âşıkların halini en iyi aksettiren bir içecektir. Şairler şarap ile suyu çoğu zaman birbiriyle karşılaştırarak farklı mecaz ve teşbihler oluştururlar. Sözelimi zâhid için su önemliyken rindler için şarap daha makbuldür. Aklın içeceği su olurken gönlün içeceği şaraptır. Fuzûlî, Su Kasidesi'nde nasıl ki mest olanlara şarap, akli başında olanlara da su içmek hoş geliyorsa kendisinin sevgilinin şarap gibi olan dudağına, zâhidlerin ise Kevser suyuna talip olduklarını belirtir:

Men lebün müştakiyam zühhâd Kevser tâlibi

Nitekim meste mey içmek hoş gelir hûşyâre su (Fuzûlî Divanı, K.3/27, s.31)

Şeyhî de su ve şaraptan hareketle farklı bir teşbih ve mecâz oluşturmuştur. Şeyhî'ye göre şiiri bir kadehtir ve bununla tevhit şarabı sunulmalıdır. Bu tevhit şarabı öyle güzel bir şekilde sunulmalıdır ki; saf, berrak, tatlı, hafif, güzel, içimi hoş soğuk su onun bu saflığını kıskanmalıdır:

Bu câm-ı şi'r ile Şeyhî şarâb-ı tevhit

Bu resme sun ki safâsına reşk ilete zülâl (K.3/53, s.34)

9. Şiir, sevgilinin hayaliyle konuşmak için bir araçtır.

Sevdiğinden ayrı, kavuşma ümidi kalmamış bir âşığın gözyaşları şarap gibidir. Gönlünde yanan ateş de ciğerini kebaba çevirmiştir. Böyle bir âşığın tek tesellisi sevgilinin hayaliyle konuşmak ve bununla teselli olmaktır. Aşk yolunda her neye baksa sevgiliyi gören ve onunla konuşan Şeyhî, şiirlerinde onunla dertleşir ve sohbet eder. Bu anlamda şiir sevgilinin hayaliyle konuşmak için iyi bir araçtır:

Her dem ki sohbet ede hayâlin ile Şeyhî

Kanlı yaşı şarâb u kebâbi ciğer yeter (G.18/7, s.114)

10. Şiiri rengîn ve şirindir.

Eğlence meclislerinin vazgeçilmez ismi olan mutrib, saziyla ortama neşe ve huzur getiren kişidir. İcra ettiği müziğin tınlarıyla beraber gönül ferahlık bulur ve insanlar yavaş yavaş kendini ritmin temposuna bırakmaya başlar. Sessiz ve donuk bir halde olan ortam müziğin tesiriyle sanki yeniden hayat bulur ve bambaşka bir âlemin kapıları açılır. Heyecanın doruk noktasına çıktığı bu anlara en güzel melodiler eşlik eder. Zamanın bir su gibi akıp gittiği bu doyumsuz saatlerde bazı parçalar defalarca tekrar edilir. Divan şairi de kendini zaman zaman eğlence meclislerinin mutribi gibi görür. Sözleri öyle bir ahenk içindedir ki kulağa bir beste gibi gelmektedir. Şeyhî de şiirlerinin parlak, hoş, renkli ve akıcı yönüne işaret eder, şiirinin mecliste tekrar tekrar okunması ister:

Mutrib şeker lebinde ne rengîn gazel dedin

Hoş-kavl ü **ter-terânedir** anı **mükerrer et** (G.9/5, s.105)

Beyitte dikkat çeken bir diğer unsur yapılan aliterasyonlardır. “t, e, r, n” sesleriyle bir ahenk yakaladığının farkında olan şair, sözlerinin mana değerini sesle örtüştürmüş ve kendi ifadesiyle “rengîn” bir beyit vücuda getirmiştir.

Bir başka beyitte, ceylanı bugün bir aslan gibi öven Şeyhî'nin her gazeli gönül okşayıcı, renkli, edâlı, güzel yani “şîrîn”dir:

Şîrîn değil mi her gazeli Şeyhî'nin şehâ

Şîrâne medh eder çü bugün ol gazâleyi (G.200/6, s.296)

Beyitte dize başlarında bulunan “şîr” hecelerinde cinas yapılırken “ş, i, n, l” sesleriyle aliterasyon yapılmıştır. Şeyhî'nin kendi şiirlerini tanımlamak için kullandığı “rengîn” ve “şîrîn” kelimelerinin geçtiği bu beyitlerde yine aliterasyon ve cinaslara başvurulması, şairin bu iki kelimeyi müzikal anlamda şiirinin değerli olması yönünde düşündüğünü akla getirmektedir.

11. Şiirin sınırı vardır.

Bir âşık için sevgilinin güzelliğini tam anlamıyla anlatmak mümkün değildir. Bu güzelliğin kişinin iç dünyasında tecrübe edilmesi, tarifinde doğal bir sınırı beraberinde getirmektedir. Aşkın ileri boyutlarında güzelliğin baş döndürücü özelliği, sözcüklerin yerini hayretler içinde kendinden geçmiş bir hale bırakır. Kılıç'a (2012:155) göre gönlün bir sınırı olmadığı gibi harf ve savt ile konuşmaya ihtiyacı da yoktur. Dilin imkânları sınırlıdır. Şiir bile olsa yine anlatılamayan bir şeyler hep kalır. Şeyhî de bir noktadan sonra sözün bittiğini, ucu bucağı olmayan nihayetsiz güzelliği tarif etmenin mümkün olmadığını ve hiç kimsenin bunu yapamayacağını belirtmektedir. Bu anlamıyla şiir, güzelliğin sonsuzluğuna oranla oldukça sınırlı bir dünyadır:

Elfâza var nihâyet ü had yok cemâline

Kim eyde müntehâyle beyân bî-nihâyeti (G.171/5, s.267)

Bir başka beyitte Şeyhî, şiirin bir noktaya kadar gelebildiğini ve bu noktadan sonra artık fayda sağlamadığını, dolayısıyla defterini ateşte yakması ve susması gerektiğini; buna rağmen şiir yazmaktan kendini alamadığını şu şekilde ifade etmektedir:

Şeyhî bu defteri oda yak var sükût kıl

Usanmadın ki şi'r ü gazelden ne fâyide (G.152/5, s.248)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

12. Şiir kısa, öz ve hayırlı olmalıdır.

Şeyhî'nin şiiri kısa ama delil gibi her şeyi açıklamaya yetmektedir. Şair, sözün de hayırlısını söylemektedir:

Şi'ri Şeyhi'nin kalîl anma delil

Söyledin hayrül'-kelâmı vesselam (G.112/8, s.208)

13. Sevgilinin vasıflarını anlatan şiir değer kazanır.

Bahsi geçen kişi ve konunun ağırlığı, dinleyenlerin dikkatini yoğunlaştırdığı gibi ayrı bir motivasyonla insanların kulak kesilmesini sağlar. Memleketinden, yakınlarından, sevdiklerinden veya önemsediklerinden bir şekilde söz duymak isteyenler için sıladan bahseden her söz kıymet ifade eder. Sözlerin etkisi ve değeri bahse geçen konunun derecesine göre önem kazanır. Sevgilinin hayaliyle gönlünü doldurmuş bir âşığın, sevgili haricinde bir sözü duyması ise neredeyse imkânsızdır. Sevgilinin olmadığı, konuşulmadığı her ortam âşığın gönlünü daraltır, ruhunu boğar ve kulağına hiçbir söz girmez. Sürekli olarak sevgiliyi anmak ve onun hakkında konuşmak ister. Sevgiliden bahsetmek, âşığın susuzluğunu bir nebze azaltmak ve beklentiyi karşılamak anlamına geleceği için sevgilinin adının geçtiği sözler de kıymet kazanır. Şairlerin çoğu sevgiliyi anmakla sözlerinin değerlendirildiğini ifade etmiştir. Fuzûlî “Su Kasidesi”nde Hz. Peygamberi övmenin bereketiyle sıradan sözlerinin inciye dönüştüğünü söylemektedir:

Yümn-i na'tünden güher olmuş Fuzûlî sözleri

Ebr-i nîsândan dönen tek lü'lü-i şehvâre su (Fuzûlî Divanı, K.3/27, s.32)

Şeyhî de sevgilinin dudağını ve dişlerini anlattığından beri bu sözlerinin yüzü suyu hürmetine gözlerinden inci ve la'l dökülmektedir. Gözyaşlarının değerli taşlar gibi olmasını sağlayan sevgilinin vasıflarının anlatılmasıdır. Bu yönüyle şiir sevgiliyi anlatmakla değer kazanmaktadır:

Şol leb ü dendân sözün nazm ettiğince Şeyhî'nin

Oldu lafzı lutfuna la'l ü dür-efşân gözlerim (G.117/9, s.213)

Aynı şekilde Şeyhî, sevgilinin inci dişlerinden ne zaman övse Şeyhî'nin sözleri inci saçan bir denize dönüşür. Sevgilinin semtinin sevdasıyla şiirlerinden âleme misk gibi kokular yayılır:

Dürleri medhinde nazmım bahrdir lü'lü-nisâr

Şa'rı sevdâsında şi'rim âleme anber saçar (G.20/7, s.116)

Benzer bir beyitte şair, sevgilinin dudağını ve dişlerini anlatmaya başladığında her yere inci ve cevherler saçılmaktadır:

Dür ü cevher saçılır nâzik ü ter-sûz yazılır

Şeyhî inşâ kılıcak şol leb ü dendânın için (G.142/6, s.238)

Şeyhî güzelliğinin vasıflarını defterine yazdığından beri, defteri güzellikle dolmuş ve defterine iyilikler yazılmıştır:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Hüsnünün vasfını Şeyhî yazalı defterine

Defteri hüsn ile doldu vü yazıldı hasenât (G.8/7, s.104)

Şeyhi sevgilinin saçının vasfını açıkladıkça, her yeri güzel kokular kaplamakta ve cân dimağı ıtır kokulu hale gelmektedir.

Saçın vasfını şerh etdikçe Şeyhî

Mu'attardır deminden cân dimâğı (G.188/7, s.284)

B. Şiirle ve Şiirleriyle İlgili Belli Başlı Teşbihler

1. Şiiri helâl olan bir sihir gibidir.

Peygamberlerin gönderildikleri kavimlerde, dönemin en popüler uğraşı olan alanlarda mucize sahibi oldukları bilinmektedir. Mısır'da sihirbazlığın revaçta olduğu bir dönemde Hz. Musa'nın sihirbazları alt edecek mucizeye sahip olması, Hz. İsâ döneminde tıp ilminin yaygınlık kazanması ve Hz. İsâ'nın tıp ilmine dair sahip olduğu mucizeler örnek olarak gösterilebilir. Literatürde hidayet mucizesi olarak adlandırılan bu tür mucizelerle, Bulut'a (2005:351) göre hitap edilen toplum arasında yakın bir ilişki vardır. Bu mucizeler, insanları fikir, ilim ve sanat açısından maharet sahibi oldukları sahalarda âciz bırakır. Asıl hedefleri de peygamberin doğruluğunu kanıtlamak suretiyle ilâhî mesajın kabulüne zemin hazırlar. Cahiliye döneminde Arap yarımadasında ise şiir sanatının çok yaygın olduğu bilinmektedir. Şiir yarışmalarında en iyi şiirlerin Kâbe'nin duvarına asılması da bu dönemde şiirin hayli revaçta olduğunu gösterir. Böyle bir dönemde Kuran-ı Kerim'in belâgat mucizesi olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Kuran Kerim'in şiir olmadığı ise açık bir şekilde şu şekilde belirtilmektedir:

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشُّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ

“Biz, ona (peygambere) şiir öğretmedik. Ona (böyle bir şey öğretmek de) yaraşmaz. O, sadece bir hatırlatma ve (anlamı) oldukça açık bir Kur'an'dır (Yasin/69) (Yazır, 2009:445).” Bununla birlikte Şuarâ Suresi 224. âyette bazı şairlerin peşinden giden ve haddi aşanlardan bahsedilir:

وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ

“Şairlerin ardından sapkınlar giderler (Şuarâ Suresi 224) (Yazır, 2009:377)”.

Bu âyetlerden hareketle şiirin helâl mi haram mı olduğu noktasında bazı tartışmalar görülür. Ravîsi Hz.İbnu Abbas olan Ebu Davud'un Edeb 95 (5016) te geçen hadise göre söz konusu âyete açıklama getirilmiştir. Buna göre: “Cenâb-ı Hakk (kendilerine sapıklar uyar diye zemmettiği) şairlerden “İman edip de iyi amel (ve hareket)de bulunanlar, Allah'ı çok zikredenler ve zulme uğratıldıktan sonra öçlerini alanlar istisna edildiler.” buyrulmaktadır. Hz. Peygamber'in hayatına bakıldığında da şair sahabeleri* teşvik ettiği görülmektedir. Hz. Peygamberin hırcasını verdiği Kaside-i Bürde'nin şairi Kab Bin Zühayr (bkz. Savran, 2001:7-8), Hendek Gazvesi sırasında Medine tarafına hendek kazılırken, teşvik edici şiirler söyleyerek sahabeleri coşturan ve çalışmaların hızlanmasını sağlayan Abdullah bin Revâha (bkz. Erdem ve Kılıç, 1988:129-130), İslam tarihinin ilk şairlerinden olan Hasan bin Sâbit akla gelen isimlerdir. Bu tarz örnekler İslâm düşüncesine göre şiire ve şaire olumlu bir bakış kazandırmıştır. Klâsik Türk şairlerinin de yazdıkları şiirin helâllığı noktasında şüpheleri yoktur. Şeyhî kendi şiirini haram olanlardan ayrı tutulmasını açık bir şekilde ifade eder. Zaten haramı ve helali bilenler bunu kolaylıkla fark edeceklerdir:

* Ayrıntılı bilgi için bakınız. Cemalettin Yazıcı, Şair Sahabeler, Kocaeli, 2006.

Aceb mi fark-ı helâl u harâm eden derse

Niceye nazm harâm u bu şi're sihr helâl (K3/55, s.34)

“Sihr-i helâl” kavramı üzerinden beyte bakıldığında ise Şeyhî, şiirini sihirli bir söze benzetmektedir. Aynı zamanda söz sanatı olan sihr-i helâl “beyit arasında hem kendisinden önceki sözlerin hem de kendisinden sonraki sözlerin başı olabilecek şekilde söz söylemektir. Bu söz bir kelime olabileceği gibi birden fazla kelime de olabilir (Saraç, 2010:297).” Saraç’a göre sihr-i helâl bu anlamı dışında güzel ve veciz söz manası da taşımaktadır. Şeyhî öyle sihirli sözler söylemektedir ki insanlar büyülenmektedir. İslâm inancına göre haram olan sihir ve büyü yasaktır ancak Şeyhî’nin büyü sözleri helâl ve haram arasındaki ince çizgiyi bilenler tarafından kolayca ayırt edilebilir. Bu yönüyle Şeyhî’nin şiiri helâl olan bir sihirdir.

2. Şiiri kıymetli bir incidir.

Bir şiirin ilim ve hikmet yüklü olması şiirin değerini artıran bir unsurdur. Bunun yanında irfan sahibi şairler gönül bilgisiyle sözlerini süslerler. Böylelikle bu şiirler inci gibi kıymet kazanır. Bu değerli cevherin önemi ise ancak usta kuyumcular tarafından belirlenebilir. Şeyhî’nin sözleri de bu anlamda bir cevherdir. Sözen anlayanlar apaçık ortada olan bu delili görür ve şiirin hakkını verirler:

Hikmet ü ilm ü ma’ârif cevheri davasına

Cevherî anlar bu nazmı kim dürrer bürhânıdır (K9/46, s.54)

Şeyhî, aşağıdaki beyitte de her ne kadar dünyalık bir malı olmasa da gönlünün zengin olduğunu ve sözlerinin inci ve cevher kıymetinde gönülden döküldüğünü belirtmektedir:

Ne var değilse ganî mülk ü mâl ile Şeyhî

Saçıya dilden eder dürr ü gevher-efşânı (K.14/42, s.68)

Kıymetli bir cevher olan sevgilinin her bir özelliği Şeyhî tarafından âleme anlatılmaktadır. Sevgili de buna mukabil la’l ve güheri esirgememelidir:

Saçar cevâhir-i vasfını âleme Şeyhî

Nisâr için ana la’l ü güher dirîğ etme (G.158/7, s.254)

Beyitte sevgilinin la’l ve güher vermesi âşığa gülümsemesi olarak düşünülebileceği gibi muhatabın padişah olması durumunda ise maddî bir beklenti olarak okumak da mümkündür. Her iki şekilde de sevgili veya padişahın özellikleri bir cevher olarak düşünülmekte ve bu cevherleri de şiir yoluyla saçan kişi Şeyhî olmaktadır. Şairin dolaylı yoldan kendi şiirlerini la’l ve güherle beraber andığı görülmektedir.

3. Şiiri bal ve şekerdir.

Şeyhî’nin gönle hoş gelen tatlı ve şirin sözleri bal ve şeker gibi o kadar tatlıdır ki cihanın sultanlarını doyurmaktadır:

Cihân husrevleri Şeyhî sözünden tok olur her dem

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Meğer şehd ile şekkerdir gelen bu lafz-ı şîrinden (G.136/7, s.232)

Beyitte şair ve hükümdar ilişkisi dikkat çekmektedir. Hemen hemen bütün şairler, zamanın hükümdarına kasideler sunarak, ondan iltifat görmeye çalışır. Bu şekilde kabiliyetli ve şansı yaver gidenler kendilerine maddî manevî kazanç sağlarken şiirlerinin değeri bizzat devletin başındaki isim tarafından tasdik edilmiş olur. Hükümdar ise kendi yönetimini, adaletini, icraatlarını, kişiliğini tüm dünyaya duyuracak kudretli şairlere muhtaçtır. Beyitte “tok olmak” sözüyle Şeyhî, yazdığı şiirlerin hükümdarların beklentilerine en güzel şekilde karşılık verdiğini düşünmektedir.

4. Şiiri ölümsüzlük çeşmesidir.

Divan şiiri geleneğinde şairlerin şiirlerini sıklıkla âb-ı hayât suyuna benzettikleri görülür. Sözelimi XVI. yüzyıl şairi Amrî;

Dilber dedi Amrî bana bu la'l-i cân-bahşî viren

Âb-ı hayâta benzer eş'âr-ı revân virmiş sana

diyerek dilberin ağzından kendi şiirini âb-ı hayât olarak tanımlar (Şentürk, 1999:146). Necâti Bey bir beytinde;

Ey Necâti ömre sürer nitekim âb-ı hayât

Gül gibi pejmürde olmaz tâze divânım benim

“Ey Necâti! Benim taze şiirlerle dolu divanım gül gibi pejmürde olmaz ve tıpkı âb-ı hayât gibi ömre ömür katar” demek suretiyle divanını âb-ı hayâta benzetmiştir (Kaya, 2012:160). Şeyhî'nin şiirleri de gönülden ölümsüzlük suyu akıtan bir çeşme gibidir. Dolayısıyla İskender ve Hızır, Şeyhî'nin adını anabilirler:

Ol Sikender âsitan u Hızır-sûret adını

Ana Şeyhî çün dilinden çeşme-i hayvan döker (G.59/10, s.155)

5. Şiiri ruhsuz-kuru bir sözdür.

Riyayı ve hileyi gönlünden tamamen atamayan şair, bu iki hastalığın amel defterini ateşe vermesinden oldukça mustariptir. Divanı'ndaki kuru sözleri bu ateşe su saçıp söndüremeyecektir:

Amel defterlerin Şeyhî riyâ vü zerk oda yaktı

Ne denli su saça ana kuru söz ile dîvânın (G.102/7, s.198)

C. Şiirlerinin Belli Başlı Konuları

1. Aşk

Klâsik Türk şairlerinin üzerinde durduğu en önemli konulardan biri aşktır. Âşık tabiatları ile övünen şairler, bu yolda hemen her vesile ile aşktan ve âşıklıktan dem vururlar. Şeyhî de en büyük uğraşı alanı olarak aşkı gördüğünü belirtir. Ona göre aşk, yegâne işi, eşi ve sanatı olmuştur. Bu yönüyle aşkı hayatının ve şiirinin merkezine yerleştirdiği görülmektedir:

Şeyhî'ye aşkın eştir hem san'at u hem iştir

Bilmez kalanı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Azırgama dervîştir gönlün sana vermiştir

Terk etse cânı (M.201/5, s.297)

Kaba sofı Şeyhî'nin aşkı anmasından rahatsızdır ama ne gam. İstedığı kadar kızsın. Şeyhî onun sözlerine kulaklarını tıkayacak ve aşkı dillendirmeye devam edecektir:

Sôfi kakıdı Şeyhî'ye aşk andığıyiçün

İşitmezem sözün ko çağırsın kolayına (G.167/7, s.263)

Aşkından dolayı “Ey zarîf ve gül endamlı selvi gel, neredesin!” diyerek sevgiliye seslenen Şeyhî, âh ederek sevgiliyi anmakta ve şiirler yazmaktadır:

Her gece Şeyhî âh eder eydür bu mısra'ı

Gel ey zarîf ü serv-i gül-endâm kandasın (G.139/7, s.235)

2. Bahar

İnsanların aşkla muhabbetle dolduğu, yaşama sevincini en derinden hissettiği, doğanın taptaze görüntüsüyle insanlara huzur verdiği bahar mevsiminde bütün canlılar sanki hayata yeniden başlar. Bu gül mevsiminde sevgili salınarak yürümeli, bülbül gibi söze gelmeli ve gülmelidir. Çünkü ortam bunu gerektirmektedir:

Billah ey serv-i semen seyret ki bostan vaktidir

Söze gel bülbül bigi gül kim gülistan vaktidir (G.46/1, s.142)

Klâsik Türk şiirinde gül ve bülbül mazmunu düşünüldüğünde beyitteki “söze gel” ibaresini âşığın sözleri olarak anlamak da mümkündür. Âşık yani şair bahar mevsiminde güllerin açılmasıyla dile gelecek ve en güzel şiirlerini sevgilisine söylemeye başlayacaktır.

3. Sevgilinin güzelliğinin ve güzellik unsurlarının vasfedilmesi

“Klâsik şiir geleneğinin merkezinde sevgili yer almaktadır. Bu nedenle sevgiliden bahsetmeyen bir şiir veya onu görmezden gelebilecek bir şair olabileceğini düşünmek imkânsızdır. Bir diğer ifadeyle bilhassa gazellerin ana konusunu aşk ve sevgilinin oluşturduğu bu gelenekte sevgili, şiirlerin sadece konusu değil, aynı zamanda yazılma sebebi, şairler için önemli bir ilham kaynağıdır (Kaya, 2012:196)” Sevgilinin yakuta benzeyen dudağı ile inci tanesi olan dişlerini en güzel bir şekilde anlatacak olan yine Şeyhî'dir:

Leb ü dendânını Şeyhî dil ile vasf edicek

Nice hoş nazm eder ol la'l ile dürdâneleri (G.182/7, s.278)

Sevgilinin dudağını Şeyhî o kadar güzel anlatmaktadır ki Cebrâil, onun bu kadar acı çekip de nasıl böyle tatlı sözlerle sahip olduğuna şaşırmakta ve hayretler içinde kalmaktadır:

Lebin vasfını Şeyhî'den işitip rûh-ı kuds eydir

Görün bu telh ıyşı kim ne hoş şîrîn hitâb eyler (G.63/5, s.159)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Padişahın lütfunun olgunluğu o derecededir ki kulu olan Şeyhî'nin bütün kusurlarını hüner olarak görmektedir. Şiir böyle bir şahı anlatmalı, onun olgunluğunu övmelidir.

Yürü medh et imdi Şeyhî bu şehin kemâl-i lutfun

Ki gözüne cümle aybı kulunun hüner göründü (G.180/9, s.276)

Şeyhî fesâhat ile sevgilinin cemâlini medh ederken, inci bu sözlerden utanıp suya dönüşmektedir. Şiirlerinde güzel bir şekilde sevgiliyi anlattığını şair mübalağa yollu dile getirmektedir:

Fesâhat bir ile Şeyhî cemâlin medhin edelden

Kelâmından hayâ edip güher ma'denden olmuş su (G.146/6, s.242)

Şeyhî, sevgilinin mushafa benzeyen yüzünden âyetler rivâyet etse buna şaşılmaz; zira Dâvûd'un Zebûr'unu tefsir etmektedir:

Müfessereyleye Şeyhî Zebur-ı Dâvûdu

Rivayet etse yüzün mushafından âyetler (G.60/6, s.156)

Şeyhî şiirlerinde sevgilinin saçından da bahsetmektedir. Bunun ayıp bir tarafı yoktur çünkü bu sevda delirmişe Şeyhî'ye hoş gelmektedir:

Dem saçından ursa Şeyhî tan değil

Ol delirmişe bu sevda hoş gelir (G.76/7, s.172)

Sonuç

Şeyhî Divanı'nda şiirle ilgili söylemlere bakıldığında daha çok bir şiirin nasıl olması gerektiği yönünde düşüncelere yer verildiği görülmektedir. Buna göre şiir gönülden söylenmeli, gönlün tercümanı olmalı, dertleri dile getirmeli, güzelliği açıklamalı, gönüldeki hüznü gidermeli, muhabbeti artırmalı, tevhit şarabını anlatmalı, gönle huzur vermelidir. Kısa, öz ve hayırlı olmalı; meclisi şevke getirmelidir. Şiir belli bir olgunluğa sahip olmalı ve şiirden anlayanlar tarafından değerli görülmelidir. İyi şiir helâl olan bir sihir, kıymetli bir inci, bal ve şekerdir. Şiirde dedikoduya ve boş sözlerle yer yoktur. Şiir, sevgilinin hayaliyle konuşmak için bir araçtır. Şiirde aşk, bahar, sevgilinin güzelliği ve güzellik unsurları vafedilir. Sevgilinin vasıflarını anlatan şiir değer kazanmaktadır.

15 kaside, 5 musammat ve yaklaşık 200 gazelin olduğu Şeyhî Divanı'nda şiir anlayışına yönelik dile getirilen düşüncelerin oldukça sınırlı olduğu söylenebilir. Daha çok geleneğin öğrettiği klişe söylemleri andıran bu düşüncelerin, modern anlamda poetik ifadeler olduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Bununla beraber Şeyhî'den sonra gelen şairler tarafından da benzer ifadelerin sıklıkla kullanıldığı düşünüldüğünde Şeyhî'nin divan şiiri geleneğine yön vermesi bakımından divanında dile getirdiği bu düşünceleri kıymet ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Kenan; BEKEN, Süheyl; YÜKSEL, Sedit; CUNBUR, Müjgan (2000). Fuzûlî Divanı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- AYVAZOĞLU, Beşir (2000). İlmü'l-cemâl. İslam Ansiklopedisi. Cilt 22. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- BİLTEĞİN, Halit (2010). Şeyhî. İslam Ansiklopedisi. Cilt 39. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- CANIM, Rıdvan (2000). Latîfî Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- ÇAĞRICI, Mustafa (1998). Âhenk. İslam Ansiklopedisi. Cilt 1. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (2009). Bir Beyitin Çevresinde. İçinde İsen, M. (Ed). Eski Türk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2001). Batı Edebiyatında Edebî Akımlar. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DOĞAN, M. Nur (2009). Fuzûlî'nin Poetikası. İstanbul: Yelkenli Yayınevi.
- ERDEM, Sargon ve KILIÇ, Hulusi (1988). Abdullah bin Revâha. İslam Ansiklopedisi. Cilt 1. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- ERKAL, Abdülkadir (2009). Divan Şiiri Poetikası (17. Yüzyıl). Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi.
- GENÇ, İlhan (2007). Edebiyat Bilimi. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- HOLBROOK, V. Rowe (2012). Aşkın Okunmaz Kıyıları Türk Modernitesi ve Mistik Romans. İstanbul: İletişim Yayınları (Çevirenler: Erol Köroğlu-Engin Kılıç).
- HORATA, Osman (2009). Kaynaklar. İçinde İsen, M. (Ed). Eski Türk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- İbn Arabî. (2003). İlâhî Aşk. İstanbul: İnsan Yayınları.
- İSEN, Mustafa (1994). Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- İSEN, Mustafa ve KURNAZ, Cemal (1990). Şeyhî Divanı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSEN, Mustafa ve HORATA, Osman (2009). Tarihi Gelişim. İçinde İsen, M. (Ed). Eski Türk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- KAPLAN, Mahmut (2007). Şeyh Gâlib'in Şiir Anlayışı / Şeyh Galib's Poetic Mentality. TURKISH STUDIES, -International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic- Volume 2/4 Fall 2007. www.turkishstudies.net. p. 455-465.
- KARACA, Alaattin (2005). İkinci Yeni Poetikası. Ankara: Hece Yayınları.
- KAYA, B. Ali (2012). Necâtî Bey'in Şiir Anlayışı. Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 27, İstanbul. (ayrı basım. S.143-218)
- KILIÇ, M. Erol, (2012). Sûfî ve Şiir Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası. İstanbul: İnsan Yayınları.
- KÖKSAL, M. Fatih (2012). Divan Şiiri ve Poetikaya Dair Bazı Düşünceler. Berceste, 119, 41-46.
- KÜÇÜK, Sabahattin (2014). Bâkî Divanı. T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10596,bakidivanisabahattinkucukpdf.pdf?0>
(ET.10.03.2014)

- MACİT, Muhsin (2009). Divan Estetiği. İçinde İsen, M. (Ed). Eski Türk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- MENGİ, Mine (2002). Eski Türk Edebiyatı Tarihi (Edebiyat Tarihi-Metinler). Ankara: Akçağ Yayınları.
- MENGİ, Mine (2010). Divan Şiirinin Arka Bahçesi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- NUTKU, Özdemir (2001). Dram Sanatı (Tiyatroya Giriş). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ÖZTOPRAK, Nihat (2005). Rûhî'nin Şiir Anlayışı. Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 12, İstanbul. (S.101-136)
- SARAÇ, M.A. Yekta (2010). Klâsik Edebiyat Bilgisi (Belâgat). İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- SAVRAN, Ahmet (2001). Kâ'b bin Zühre. İslam Ansiklopedisi. Cilt 24. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- SUMER, Necdet (1996). "Poetika Klâsik Çağ" Şiir ve Şiir Kuramı Üzerine Söylemler. İstanbul: Düzlem Yayınları.
- ŞENTÜRK, A. Atilla (1999). Osmanlı Şiiri Antolojisi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ŞENTÜRK, A. Atilla, KARTAL, Ahmet (2011). Eski Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TANPINAR, A. Hamdi (2006). XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: YKY.
- TARLAN, A. Nihat (2004). Şeyhî Divanı'nı Tetkik. Ankara: Akçağ Yayınları.
- TİMURTAŞ, F. Kadri (2006). Makaleler (Dil ve Edebiyat İncelemeleri). (Haz. Mustafa Özkan). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 693.
- ULUDAĞ, Süleyman (1993). Cemâl. İslam Ansiklopedisi. Cilt 7. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- YAZICI, Cemalettin (2006). Şair Sahabeler. Kocaeli: Altın Kalem Yayınları.
- YETİŞ, Kazım (2006). Belagattan Retoriğe. İstanbul: Kitabevi Yayınları.